

QUÆSTIO IV.

DE CAUSA UNIVERSALIS.

ARTICULUS I.

Utrum beneficio intellectus agentis in specie ab ipso producta representetur universale metaphysicum.

Ut intelligatur quid nomine *intellectus agentis* significetur supponendum est, ex lib. III de Anima, et D. Thoma, 1 p., q. LXXIX, art. II et III, et pluribus aliis in locis, esse in nobis duplicem intellectum, alterum agentem, alterum possibilem, seu passibilem. Dicitur intellectus agens, non ab agendo et producendo cognitionem, sed ab agendo species, quæ recipiuntur in intellectu possibili, qui ideo nominatur possibilis quia patitur, seu recipit istas species, et illis receptis operatur cognitionem; eo quod omnis cognitio generatur a potentia et objecto, objectum autem non potest per suam entitatem esse in potentia, sed per suam speciem, seu similitudinem, quæ in nostris potentiis est accidens quoddam gerens vices objecti, et illud representans. Et licet ab objectis externis mittantur species istæ ad sensus exteriores, quibus sensus informati in cognitionem procedunt, et inde ad interiores sensus alias species transmittunt, quas dari ipsa experientia manifestat, cum cessantibus sensibus externis representationes fiant in internis, sicut patet in somniantibus; tamen istæ species non sunt proportionate intellectui, qui, cum spiritualis sit, spiritualium representationem postulat, et objectum intelligibile, non sensibile. Ideo necesse fuit ponere quamdam vim, seu potentiam, quæ ex istis speciebus sensibilibus spiri-

tualem speciem eliceret, quam intellectui possibili tribueret. Et ista vis, seu potentia non potest intelligi, quia intellectio producitur a potentia et specie, ista autem potentia facit species; quando ergo facit non supponit illas, ut intelligat; unde faciendo illas non intelligit.

Hoc breviter supposito, duo sunt quæ difficultatem in hac parte faciunt. Primum est: An illa species, quam producit intellectus agens, solum representet naturam, et non singularitatem, ita quod non detur in intellectu species directe representans singulare sensibile, ut propria illius. Et de hac quæstione nihil dicemus in præsentia, quia pertinet ad libros de Anima, et ad initium Physicorum, ubi tractatur de singulari directe cognoscatur a nostro intellectu.

Secundum est: An, supposito quod illa species intelligibilis producta ab intellectu agente representet naturam et non singularitatem, seu conditiones individuas, quod ibi ostendimus et hic supponimus, hoc ipso representet naturam cum universalitate saltem metaphysica; an solum representet naturam secundum se, omni statu remoto, tam universalitatis, quam singularitatis? Et loquimur de universali metaphysico, quia ad hoc sufficit exclusio singularium et abstractio negativa. Ad universale autem logicum requiritur etiam ordo ad inferiora, qui, cum sit relatio rationis, non consequitur ex abstractione quomodocumque, sed ex abstractione, quæ est cognitio. Hic autem non loquimur de universalitate cognita, sed representata antecederet ad omnem cognitionem: intellectus enim agens omnem cognitionem præcedit.

Negativam partem plures auctores sustinent, vel quia existimant

species productas ab intellectu agente, licet entitative spirituales sint, representative tamen a singularibus non abstrahere, ut indicat P. Mer., disp. II, de univ., q. I, n. XXIX, et ex Scoto referunt Conimb., q. V, de univ., art. II. Alii, quia etiamsi representent naturam sine singularibus, adhuc tamen negant ibi representari universalitatem, quia hæc solum fit per cognitionem, illa autem species est principium cognoscendi naturam, non cognitam supponens, vel constituens; de quo vide P. Suarez, disp. VI Met., sect. VI, num. VII, qui etiam addit non omnem universalitatem fieri per intellectum agentem, verbi gratia proprii, differentie, vel accidentis, sed solum specificam.

NIHILOMINUS SIT UNICA CONCLUSIO: In sententia D. Thomæ, quod species producta ab intellectu agente representat naturam sine singularitate, dicendum est representari universale fundamentaliter, quod est universale metaphysicum, ita quod illa species non solum respicit naturam secundum se et in statu solitudinis, sed sub unitate præcisionis. — Hæc conclusio docetur expresse a Cajetano, in IV cap. De Ente et essentia, post quæst. VI, § *Istis prælibatis*. Et sumitur ex D. Thoma, non solum ex locis ubi docet per intellectum agentem formari speciem representantem naturam et non conditiones materiales individuantes, ut specialiter videri potest I part., quæst. XIV, art. XI, ad 1, et q. LXXIX, art. III, in fine corporis, et quæst. LXXXV, artic. I, ad 3 et 4; et II Contra Gent., cap. LXXVII. Sed etiam in aliis locis, ubi docet naturam sic abstractam per intellectum agentem esse universale, ut patet in Opusc. LV, ubi dicit: « Quod una et eadem natura, quæ singularis erat, et individuatur per materiam in singularibus hominibus, fit postea universalis per ac-

tionem intellectus depurantis ipsam a conditionibus, quæ sunt hic et nunc etc. » Et Opusc. XLVIII, cap. I, inquit: « Quod in nostra phantasia forma representans tunc hominem agit virtute intellectus agentis in intellectum possibilem, et causatur tunc in intellectu possibili quædam forma, quæ dicitur species intelligibilis, vel secundum alios actus intelligendi, vel verbum, quæ forma representat hominem ut abstractum a conditionibus materialibus, et hoc dicitur esse universale. » Ergo secundum D. Thomam non representat naturam secundum se, quia ista nec est universalis, nec particularis, sed representat universale.

Fundamentum conclusionis est: Quia species illa sic producta per intellectum agentem representat naturam exclusis individuis, ut nunc supponimus, et representat illam tanquam unam; ergo non representat solum naturam secundum se, nec cum unitate singulari, sed cum unitate præcisionis, quam consequitur aptitudo, seu non repugnantia ad respiciendum illa et essendum in illis, quod est universale metaphysicum, et fundamentum logici. Consequens manifesta est, quia natura secundum se nec est una, nec plures, ut quæst. præc. ex D. Thoma satis ostensum est; ergo, si ibi representatur natura ut una, debet representari cum unitate singulari, vel universali; et non singulari, ut supponimus, ergo universali. Et hoc vocamus universale metaphysicum, quod in hoc distinguitur a logico quod utrumque respicit singularia, sed metaphysicum respicit illa ut terminum a quo, quia abstrahit ab illis, logicum autem, ut terminum ad quem, quia respicit illa, ut dicitur de illis.

Totus iste discursus legitimus est, et solum restat probare illam mino-

rem, quod in illa specie representatur natura ut una. Et hoc prob.: Quia intellectus informatus illa specie cognoscit naturam ut unam; ergo in ipsa specie representabatur ut una: cognitio enim id attingit cognoscendo, quod species representando. Quod autem intellectus cognoscat naturam ut unam, informatus illa specie, manifeste constat quia, si non cognosceret ut unam, ex vi talis cognitionis natura non redderetur una ut cognita; ergo si redditur cognita ut una, cognitio attingit illam ut unam.

Dices: Etiam quando intellectus cognoscit naturam secundum se, cognoscit illam ut unam, quia unico actu illam attingit, actus autem unus respicit objectum unum; et tamen ex hoc illa natura non habet unitatem universalis; ergo neque colligitur sufficienter quod habeat illam quando ex vi speciei ab intellectu agente productæ naturam cognoscit. Potest enim illam cognoscere ut unam secundum se.

Resp.: Quod, quando cognoscitur natura secundum se, licet ex ipsa natura quæ est res cognita non sit una, nec plures, tamen consequitur unitatem, hoc ipso quod sub modo unitatis cognoscitur, et ex illo consequitur in tali natura aliquando unitas præcisionis; et ideo naturam cognoscei secundum se non tollit unitatem consecutam ex modo cognitionis, sed solum designatur quod ex parte rei cognitæ secundum se, non habet illam unitatem. Natura ergo secundum se solum significatur ex parte rei cognitæ; si tamen cognoscitur per modum unius, hoc ipso ex ipso modo cognoscendi habet unitatem præcisionis et universalitatis. Itaque ut cognita est una ex modo cognoscendi, et secundum se non est una ipsa res cognita, scilicet ut ex se consideratur.

Ad fund. opposita sententiæ resp.:

In illa specie non dari universalitatem et unitatem præcisionis actu cognitam, sed virtute cognitam et actu representatam, eo modo quo representatio convenit speciei impressæ. Sicut enim in memoria manent species representantes universales, non quod actu ibi sit cognitum, sed quia ibi est representatum in actu primo, representatione speciei impressæ, sic dicimus de illa specie formata ab intellectu agente. Unde consulto non proposuimus in titulo questionis: An sit ibi universale metaphysicum, sed: An representetur? Agimus enim hic non tam de universali in essendo, quam in representando. Quia tamen ibi representatur universale, quod adveniente cognitione redditur actu cognitum et universale in essendo, ideo dicimus illam speciem representare universale metaphysicum, licet ibi nondum existat actu aliquod ens rationis, quod pertinet ad universale logicum.

Instabis: In illa specie non representatur universale formaliter, ut est ens rationis, sed fundamentaliter; ergo vel fundamentaliter proxime, vel remote. Si remote, sunt ipsa et singularia, a quibus sumitur universale; si proxime, hoc ipsum est ens rationis, quod non potest ante cognitionem intellectus possibilis haberi. Et præsertim hoc urgetur de ipsa aptitudine universalis: nam per intellectum agentem non potest haberi actus hujus aptitudinis; ergo neque ipsa aptitudo et potentia. Consequenter patet quia, ubi est impossibilis actus, non potest dari potentia, quæ possibilitatem ponit ad actum. Antec. vero constat, quia actus ejus est prædicari de multis; sed non potest prædicari per intellectum agentem, ergo etc. De unitate etiam est difficultas, quia intellectus agens non format unam naturam ex pluribus individuis, quia

non habet actum conferendi et comparandi unum alteri, cum non cognoscat, sed habet solam præcisionem negativam, quatenus sumit unum, scilicet naturam, et relinquit alterum, scilicet singularitatem; ergo solum in uno individuo accipit id quod est naturæ, relicto eo quod est individui; hoc autem est solum accipere naturam secundum se, non vero secundum unitatem indifferentiæ et aptitudinis ad plura; ergo non facit unitatem universalitatis, quæ non est sola unitas sine una individuatione, sed cum indifferentia ad plura.

Respond.: In illa specie representari universale fundamentaliter cum fundamento proximo nondum cognito, sed representato. Et ad instantiam respond.: Quod fundamentum proximum universalitatis est quidem ens rationis, quod ante cognitionem intellectus non est in actu et formaliter, potest tamen esse virtualiter et representative, sicut in imaginativa potest dari ens rationis, ut chimæra representata, ut diximus quæst. II. Quare ex vi intellectus agentis non habetur aliqua secunda intentio formaliter, potest tamen haberi fundamentaliter, quia ipsa præcisio, sub qua representatur naturam, realis non est, licet nondum sit actu cognita, sed representata ut cognoscatur, eo modo quo præcisio illa representari potest, non ut res, sed ut conditio rei representatæ.

Ad replie. de aptitudine dicitur quod, ubi est impossibilis actus quasi ab intrinseco, deest potentia, si autem solum ab extrinseco, scilicet defectu applicationis, non deest potentia; sicut ignis habet potentiam ad comburendum lignum Romæ, sed non applicationem, sine qua non potest comburere, sic natura illa præcisæ habet capacitatem, seu non repugnantiam ut prædicetur de multis,

deest tamen applicatio, quæ est cognitio.

Ad instant. de unitate respond.: Quod intellectus agens non accipit unam naturam collative, sed præcisive ex pluribus, vel ex uno individuo, accipiendo id quod de se non repugnat esse in pluribus. Unde ex hoc non redditur natura solum representata intrinsece, quantum ad prædicata essentialia, sed representata tali modo, scilicet per modum unius, quod est accipere illam unam unitate præcisionis cum non repugnantia ad plura. Et quando dicitur quod est præcisio pure negativa, respond.: Quod illa præcisio respectu inferiorum, quæ relinquit, negative, se habet, respectu autem naturæ, quam accipit representando positive, per modum unius illam representat, sicut et postea quando cognoscitur ex informatione talis speciei, et hoc sufficit ad universale metaphysicum representatum, quia dicit naturam cum conditione unitatis præcisionis, et cum non repugnantia ad plura.

Argumenta autem, quæ afferri possent ad probandum quod species abstracta ab intellectu agente non representat directe naturam sine individuatione, ex eo quod non possit intellectus agens illuminare phantasma, quod est corporeum, actione et lumine spirituali, omittimus in præsentia, quia pertinent ad libros de anima. Sufficit advertere quod phantasmata non illuminantur recipiendo in se aliquam lucem spirituales, sed ut inquit D. Thomas, 1 parte, quæst. LXXXV, art. 1, ad 4, « illuminantur phantasmata, quia ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, ut ab eis species intelligibiles abstrahantur. » Phantasma ergo, quatenus est capax et habile ut determinet intellectum agentem ad producendum speciem hujus objecti potius quam illius, di-

citur illuminari ab eo quasi intrinsece, quia utitur illo quasi instrumento determinante; ipsa vero species producta ex determinatione phantasmatis est illuminatio spiritalis, sed hæc ponitur in intellectu possibili. An vero recipiat aliquem modum, vel impressionem phantasma ab intellectu agente, quæ non sit illuminatio, sed modus quidam habitus, sicut instrumentum ab artifice, non abhorreo, sed de hoc in libris de Anima.

ARTICULUS II.

Utrum universale metaphysicum in actu cognitum fiat per actum absolutum intellectus, et universale logicum per comparativum.

Actus comparativus intellectus potest sumi dupliciter: uno modo, ut pertinet ad secundam et tertiam operationem intellectus, quæ comparat unum alteri componendo, vel dividendo, vel etiam per illationem discurrendo; alio modo, ut pertinet ad primam operationem, per quam unum non attribuitur alteri, vel deducitur ex alio, sed tamen cognoscitur unum ut ordinatum ad aliud et non in se absolute, sicut relatio ipsa cognoscitur per simplicem operationem, quando apprehenditur, vel definitur. Itaque per cognitionem secundæ operationis attribuitur aliquid subjecto tanquam prædicatum, et sic per talem actum comparativum potest predicari ipsa natura de inferioribus ad quæ habet relationem, et potest etiam universalitas ipsa predicari de natura, quam denominat tanquam forma, et consequenter prædicatur de illa. At vero per comparisonem primæ operationis non attenditur attributio prædicati ad subjectum, sed cognoscitur natura ut respiciens terminum ad quem ordinatur, quæ

potest cognosci vel in actu signato et reflexo, vel quasi in actu exercitio cognoscendo naturam cum ordine ad suum terminum. Et discernere quod actus iste comparativus non dicitur talis, nisi quia respicit terminum ad quem, qui proprie est terminus comparisonis, seu relationis, non quia respicit terminum a quo, non enim ad illum comparatur, sed ab illo separatur.

Actus autem absolutus dicitur per oppositum ad comparativum, scilicet ille qui non comparat, neque ordinat unum ad aliud, sed rem ipsam cognoscit secundum se. Potest autem aliquis absolvi ab ordine ad aliud dupliciter: uno modo pure negative, accipiendo unum omni alio suppresso, vel omisso, ad quod poterat ordinari: alio modo privative, seu positive, quia accipit unum separando ab alio cum cognitione utriusque termini. Hinc nascitur duplex abstractio, alia negativa, alia positiva. Negativa concipit unam naturam omissis conditionibus individuans, et circa illas negative se habendo. Abstractio positiva est illa, quæ separat naturam a conditionibus non pure omittendo et relinquendo individua, seu differentias individuales, sed cognoscendo id quod relinquit et id quod assumit, et consequenter cognoscendo distinctionem inter unum et aliud.

His suppositis, loquendo de universali cognito per intellectum possibilem, et non representato tantum in specie, de quo præced. art., duplex est principalior sententia inter graviores auctores. Prima docet absolute fieri universale per actum abstractionis. Secunda fieri per actum comparativum, non distinguendo de universali metaphysico, vel logico, de comparisonem simplicis apprehensionis, vel prædicationis. Primam docuit Durandus in 1, dis-

tinct. iii, quæst. xv, num. xxvii, et in ii, distinct. iii, quæst. vii, num. vii; Toletus, quæst. ii de univers.; et alii. Secunda attribuitur Scoto in i, distinct. iii, quæst. i, sol. ad 1, Soncinæ., v Met., quæst. xxvii, et x Met., quæst. xv, et aliis. Videatur Arauxo, iii Met., quæst. iii, art. v; Curs. Carm., disputat. iii, de univ., quæst. vi.

Inter has sententias principales, quidam volentes eas concordare, dixerunt primam sententiam esse veram de universali metaphysico et absoluto, secundam de logico, quod est relativum. Ita Pater Suarez, disput. vi Met., sect. vi, num. viii. At vero Martinez, disp. i, de univers., quæst., ii, distinguit universalitatem ut sic et universalitatem metaphysicam et logicam. Et universalitatem secundum se dicit fieri per abstractionem, quatenus dat ei unitatem præcisam. Universalitatem autem ut metaphysicam fieri per abstractionem negativam, quatenus relinquit, seu omittit inferiora. Universalitatem autem logicam fieri per abstractionem positivam, quæ explicatur ab ipso sic, quod ista abstractio, cum fiat considerando positive ipsa inferiora, et intelligitur natura inclusa in inferioribus ut quid distinctum ratione ab ipsis, omne enim inclusum non in se, sed in alio includitur, et intelligitur a differentiis inferiorum separari, a quibus solis, non autem ab ipsis inferioribus fit separatio universalis. Jam supra retulimus hanc sententiam, quæst. præc.

Denique aliqui existimant naturam fieri universalem per actum comparativum non simplicis relationis, sed prædicationis, quod pertinet ad secundam operationem. Ita attribuit quibusdam Complutensibus Merinero, disp. ii, de univ. q. ii et iii.

Dico PRIMO; Universale metaphysicum fit per actum absolutum abs-

trahentem naturam ab inferioribus, tam abstractione negativa, quam positiva. Itaque utraque abstractio est actus absolutus, et non deservit ad universale logicum formaliter constituendum, quod in relatione constituit. — Hæc conclusio prob. quantum ad duo. Primum: quod ille actus præscindens naturam sive positive, sive negative, sit absolutus. Secundum: quod universale metaphysicum, tam ex præcisione negativa, quam positiva resultat. Et primum probatur sic: Ille dicitur actus absolutus, qui attingit objectum sine respectu et ordine ad aliquid, ut ad terminum quem respiciat; sed actus præcisionis solum habet separare unum ab alio, ut a termino a quo; ergo per talem actum non consideratur aliquid ut ordinatum et ut respiciens terminum ad quem, sed potius ut relinquens; ergo repugnat quod aliquis actus abstractionis, cujus officium sit tollere et separare unum ab alio, non sit actus absolutus, siquidem non comparat, neque ordinat ad aliud a quo separat. In summa, repugnat quod aliquis actus faciat respicere aliquid ut terminum a quo et ut terminum ad quem, cum sit oppositio inter ista duo; sed actus præscindens et abstrahens respicit id a quo abstrahit tanquam terminum a quo, ergo non potest respicere illud tanquam terminum ad quem: sed comparatio et ordo est ad aliquid, et ad terminum ad quem; ergo actus præscindens non est comparativus in eo in quo præscindit, quia id a quo præscindit respicit ut terminum a quo, non ordinat ad illud ut ad terminum ad quem.

Secundum, quod probandum est in hac conclusione, sic ostenditur. Non solum præcisio negativa, sed etiam positiva relinquit inferiora et ab illis separat naturam, una per positivam cognitionem, alia solum

omittendo, seu non attingendo illa; ergo utraque solum pertinet ad universale metaphysicum. Anteced. constat ex dictis, et consequentia probatur: Quia negotiatur circa eundem effectum, scilicet circa separationem naturæ ab inferioribus, sive a differentiis extra quas concipitur; ergo tantum habet respicere ista inferiora ut terminum a quo; ergo nondum ponit in illa respectum, qui requiritur ad universale logicum, quia iste respectus debet esse ordo ad essendum et prædicandum de multis, ut dicit ipsa definitio universalis; ergo oportet quod sit ordinatio convertens naturam ad respiciendum ipsa inferiora ut terminum ad quem, quia tendit ad illa, ut in illis sit et de illis prædicetur; ergo non sufficit ille respectus, quo solum natura avertitur ab inferioribus, seu ab illis abstrahitur per cognitionem positivam, sed hoc totum pertinebit ad denudationem naturæ ab inferioribus, sub quo statu attingitur a Metaphysico, sicut a Logico sub statu quo convertitur ad inferiora, ut possit prædicari de illis, quia ad Logicum pertinet prædicabilia et ordo rationis.

Dices: Abstractio ista positiva solum ponit naturam extra differentias, non vero extra ipsa inferiora: aliud est enim abstrahi a differentiis, quia extra conceptum illarum est, aliud ab inferioribus, extra quorum essentiam non est universale; non enim convenienter dicimus quod animal abstrahitur ab homine et equo, quia in eis semper manet etiam per rationem, sed ab aliquo hominis et equi, nempe a differentiis eorum; illa ergo præcisio positiva, licet respiciat differentias ut terminum a quo, ipsa tamen inferiora non respicit ut terminum a quo, nec ab illis abstrahit, sed potius in illis includitur, quod sufficit ut dicatur illa respicere.

Sed contra est: Quod, semotis differentis quibus natura contrahitur et determinatur, nihil manet in inferioribus, in quo maneat inclusa et ad quod comparetur, ut ad terminum. Nam in homine, verbi gratia, tantum sunt duo, ex quibus constituitur, scilicet animal ut genus, rationale ut differentia; abstractio ergo quæ removet animal a rationali quid relinquit in inferioribus, in quo animal illud includatur? Solum ergo manet inclusum in ipso animali, nam homo remota differentia destruitur; ergo non stat præcindi a differentiis, et per eundem actum includi in inferioribus. Ac denique, quia ille actus sic præcindens a differentiis, vel solum præcindit ab illis, vel etiam attingit aliquid aliud ad quod tanquam ad terminum referat naturam. Si primum, non est actus comparans et respicere faciens ut terminum ad quem inferiora, sed solum removens a differentiis. Si secundum, ergo iste actus non habet solum officium abstrahendi et removendi differentias, sed etiam comparandi ad inferiora, et sic quatenus abstractivus est positive, adhuc non logicum universale, sed metaphysicum constituit, quatenus vero comparativus idem faciet quod in aliorum sententia actus comparativus distinctus a præcisivo, et solum differet ista sententia ab aliis, quod ponit fieri unico actu id quod alia ponit fieri duobus, scilicet abstractivo metaphysicum universale, comparativo vero logicum.

DICO SECUNDO: Unitas et aptitudo, quæ sunt fundamentum proximum universalitatis, ex isto actu præcisivis convenire dicuntur, etiam ante universale logicum. — Hæc constat ex dictis, quia unitas illa non est prædicatum essentiale naturæ, siquidem natura secundum se nec est una, nec plures, sed accidentale

conveniens illi per intellectum, siquidem est unitas rationis; sed hoc ipso quod præcinditur natura a differentiis inferioribus sive positive, sive negative, cognoscitur unico conceptu; ergo accipitur tanquam una, quia unus conceptus ad unum objectum terminatur, et in natura sic accepta ut una non invenitur repugnantia ut reddatur individua, quia non habet oppositionem, sed potius conformitatem cum illis differentiis, a quibus assumpta est per intellectum; ergo habet aptitudinem ad illa, quæ est non repugnantia, et unitatem. Quomodo vero ista unitas non constituat universale, nisi fundamentaliter tantum, quod pertinet ad universale metaphysicum, non ad universale ut abstrahit a logico et metaphysico, dictum est quæst. præc., art. v.

DICO ULTIMO: Universale logicum, seu relativum, et secunda ejus intentio fit per actum comparativum, non per modum compositionis, vel iudicii, nec per modum inclusionis in inferioribus, sed per modum simplicis apprehensionis, qua cognoscitur natura cum ordine et respectu ad inferiora. — Hæc conclusio docetur a D. Thoma et ab ejus discipulis communiter, et in schola Scoti ut communis etiam acceptatur. Videatur D. Thomas, 1 part., q. xxviii, art. 1, ubi inquit: « Quod aliquando respectus significatus per ea, quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri. » Et q. vii de Potentia, art. xi, inquit: « Quod respectus rationis adinvenitur per hoc quod consideratur ordo ejus, quod est intellectum, ad res extra, aut quia consideratur ordo intellectum ad invicem. » Et denique 1 Perih., lect. x, loquens in specie de relatione universalitatis, inquit: « Quod intellectus attribuit has relationes naturæ in-

tellectæ secundum quod comparat eam ad res extra animam. » Et idem sumitur ex Opusc. XLVII, cap. ii. Et ponderandum est quod actum istum comparativum, quo invenitur relatio universalitatis, non ponit D. Thomas in actu comparativo, quo attribuitur aliquid alicui ut subiecto, sed quo ordinatur ad aliquid ut ad terminum, ut constat ex verbis allatis, sed præcipue ex loco citato 1 p., sol. ad 4, ubi inquit: « Quod propria ratio ejus, quod ad aliquid dicitur, non accipitur per comparisonem ad illud cui inest relatio, sed per respectum ad alterum. »

Et hinc sumitur fundamentum pro conclusione posita. Nam ad invenendum relationem per actum intellectus requiritur comparatio aliqua ad terminum, et non comparatio compositiva, et attribuens prædicatum subiecto, vel inclusionem faciens in illo; ergo relatio tantum ordinativa ad terminum. Major manifeste constat: Quia relatio non est aliquid absolutum, sed ejus totum esse est ad aliud; ergo ut invenitur per intellectum necessario debet apprehendi in eo, in quo differt ab absoluto; differt autem ab absoluto in comparisonem ad aliud; ergo requirit actum comparativum, id est comparisonem et ordinationem in natura cognita ad terminum. Min. prob.: Nam comparatio compositionis et attributionis vel attribuit naturam cognitam inferioribus, vel attribuit relationem ipsi naturæ cognitæ tanquam denominatæ per ipsam relationem. Primum non est ad rem: tum quia actus compositivus formaliter solum potest efficere relationem predicatam ad subiectum, quæ longe diversa est a relatione universalis ad inferiora; tum etiam, quia prædicatio naturæ de suis inferioribus, ut est in propositione facta per actum compositionis, solum facit actu prædicatum; ergo

supponit prædicabile, quia prius aliquid dicitur prædicabile, quam prædicatum, prædicabilitas autem est passio universalitatis, vel ad illam pertinet; ergo relatio illius antecedit comparationem compositivam et formalem compositionem, sicut relatio prædicabilitatis antecedit relationem prædicati, ut potentia actum.

Et eodem modo probatur non consistere in actu faciente inclusionem. Quia vel ista inclusio est actualis inclusio in inferioribus, vel solum aptitudinalis. Si primum, est inclusio per prædicationem, vel contractionem in actu, quod necessario supponit contrahibile et prædicabile, atque adeo relationem prædicabilitatis et contrahibilitatis. Si vero est inclusio aptitudinalis, ergo solum est aptum includi, non vero inclusum actu in inferioribus, et illa aptitudo ut includatur est idem quod aptitudo ut contrahatur, et prædicetur, inclusio enim per contractionem fit; ergo ante inclusionem datur universale logicum, scilicet respectus aptitudinis ut includatur.

At vero si dicatur secundum, constat quod attribuere relationem ipsi naturæ cognitæ, ut subjecto denominato per illam, non est formalis consideratio relationis ad terminum, sed ad subjectum, et in ratione *in*, non in ratione *ad*; ergo est consideratio communis omni accidenti, etiam absoluto, quod habet subjectum, non vero est proprium relationis, ut relatio est, et consequenter non constituit illam formaliter, sed supponit, quia in subjecto ponit, non ad terminum ordinat. Unde non est necesse, non solum in relatione universalitatis, sed etiam in aliis secundis intentionibus, scilicet relatione syllogismi et propositionis etc., in actu signato cognoscere illam relationem et attribuere illam subjecto denominato, hoc enim jam

supponit relationem formatam; sed sufficit quod ipsa extrema relationis comparative cognoscantur unum ad aliud in ipso exercitio, sive quando formatur propositio, vel iudicium, aut syllogismus, sive ea quæ pertinent ad primam apprehensionem; ipsa enim comparatione cognoscuntur istæ intentiones tanquam ordinatæ, et consequenter ad instar relationis, etiamsi non apprehendantur tanquam objectum *quod* per actum reflexum, ut quæst. II, diximus, artic. IV.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur, ad probandum quod non est necessarius actus comparativus ad universalitatem formalem: quia posito fundamento proximo statim resultat relatio; ergo non indiget alio actu, quam illo, quo ponitur fundamentum proximum. Hoc autem ponitur ante actum comparativum, quia est unitas et aptitudo ad essendum in multis, quæ ex vi abstractionis habetur; ergo ex hoc actu resultat universalitas, quæ est relatio: sicut enim sola contractio sufficit ut natura fiat singularis, ita et abstractio, ut actu fiat universalis.

Et confirm.: Quia ante actum comparativum natura abstracta actu denominatur universalis; ergo actu habet formam universalis, quæ est relatio. Conseq. patet: Quia denominatio formæ non fit nisi ab ipsa forma, cum sit effectus ejus formalis; ergo si denominatur actu universalis, actu habet formam universalitatis. Antecedens constat: Quia ex vi abstractionis, ante actum comparativum, natura non denominatur singularis, cum sit denudata a conditionibus singularibus, nec solum dicitur natura secundum se, quia illa secundum se nec est una, nec

plures, nec contracta, nec abstracta; ergo dicitur universalis.

Respond.: In relationibus rationis non resultat relationem posito fundamento, quia non habet esse illa relatio per resultantiam, sed per cognitionem; non autem cognoscitur, nisi in ordine ad suum terminum, et hoc est comparari. Nec abstractio dici potest virtualis comparatio, quia ea, quæ per cognitionem habent esse, non sufficit virtualiter cognosci, ut actu dicantur habere esse, sed solum habebunt esse virtualiter, et in potentia. Unde, cum relatio non cognoscatur actu nisi per actum comparativum, quia debet cognosci in ordine ad suum terminum, ad quem comparatur sive ordinatur, virtualis comparatio solum erit virtualis cognitio relationis, quia nondum cognoscitur ordinari ad suum terminum, sed abstrahi. Contractio autem efficit singulare metaphysicum, sicut abstractio universale metaphysicum, non logicum, id est relatum ad suum superius.

Ad confirm. Respond.: Quod ante actum comparativum denominatur natura universalis metaphysice non logice, seu fundamentaliter proxime non formaliter. Habere autem fundamentum proximum universalitatis neque est esse singularem, quia ab individuis denudatur, nec accipi naturam solum secundum se, quia hoc fundamentum non est prædicatum essentialiter naturæ, sed est esse universale metaphysice quod, licet non sit forma universalitatis quantum ad ipsam secundam intentionem, est tamen forma quantum ad fundamentum proximum talis relationis, quæ fundatur in unitate et aptitudine ad plura. Hæc autem aliquid rationis sunt, et ita hoc nomen *universalis* indifferens est ad fundamentum universalitatis et ad ipsam formam relativam, sicut Deus denominatur dominus a potentia, quæ

est fundamentum relationis domini, et iudex, et doctor, et signum ad placitum ex designatione et impositione, et non solum a relatione rationis, quæ in tali impositione et designatione fundatur. Unde si daretur a parte rei universale eo modo quo posuit Plato, esset universale metaphysicum, quod in unitate præcisa consisteret; fundaret tamen relationem ad ipsa inferiora, prædicamentalem quidem si inferiora existerent, vel secundum dici tantum si non existerent.

Secundo arguitur: Ad probandum quod requiritur actus comparativus per modum inclusionis, quod aliqui vocant abstractionem positivam, vel per modum prædicationis et compositionis. Etenim universale logicum debet consistere in respectu naturæ abstractæ ad sua inferiora; ergo oportet quod ipsa inferiora cognoscantur, respectus enim nequit sine termino cognosci. Sed inferiora constituuntur per inclusionem sui superioris; ergo necessario requirit universale logicum inclusionem in suis inferioribus, alioquin inferiora non habebit, neque respiciet, siquidem per hanc inclusionem constituuntur.

Et confirm.: Quia iste actus comparativus vel intelligit naturam esse in multis, attribuendo et prædicando eam de illis actu, vel solum intelligit esse aptam ad essendum in illis. Si primum, est comparatio prædicationis; neque enim actu intelligitur in multis, nisi prædicando naturam de multis. Si secundum, sufficit actus abstractionis ad constituendum istam relationem, quia ista relatio est relatio aptitudinis ad multa; ergo ille actus, qui sufficit ad ponendam aptitudinem, sufficit ad ponendam relationem aptitudinis. Ponitur autem aptitudo per actum abstractionis, quæ virtualiter est comparatio, hoc ipso

quod naturam relinquit aptam ad ipsa inferiora : sicut enim per aptitudinem virtualiter est in illis, ita virtualiter comparatur ad illa ; ergo etc. Et in sententia eorum, qui censent iudicium solum consistere in respicientia duorum extremorum, seu conceptuum, manifeste sequitur istam comparationem fieri per actum iudicii, quia ista comparatio sine respicientia extremorum non est. Sed hoc fundamentum est omnino falsum, quia etiam ante omne iudicium potest aliquid relative concipi, sicut per simplicem apprehensionem cognoscimus relationes, et definimus illas.

Respondetur ad principale argumentum, quod est totum fundamentum Martini, solutione superius data, quaest. praec. art. v : quod universale respicit sua inferiora non per inclusionem formaliter, sed potius supponendo exclusionem et abstractionem ab illis ; unde, licet inferiora in re non constituantur nisi includendo naturam superiorem, formaliter tamen in ratione inferioris non constituuntur per inclusionem, sed per subjectionem ad naturam superiorem, supponendo tamen quod in re illam includant. Unde sicut superius, licet identificetur cum inferiori, cognoscitur in ratione superioris sine illo, ita inferius, licet includat, et identificetur cum superiori, respicitur tamen a superiori non per inclusionem in illo, sed per subjectionem ad illud. Unde in conceptu inferioris, quatenus terminat respectum superioris, non explicatur inclusio inferioris, licet illam habeat in re, sed solum inferioritas et subiectio.

Quod si instes : Ergo non potest dari formaliter intentio generis sine intentione speciei, nec species sine intentione individui, cum haec sint correlativa, et ita respectus generis stare non potest sine suo termino formali, quod

est species, nec species sine individuo, quod est terminus speciei.

Resp. : Probare argumentum quod non potest dari intentio generis formaliter sine specie cognita ut subijcibili, et similiter species sine individuo ut subijcibili, sic enim induunt rationem termini formalis relationum generis et speciei : potest tamen dari intentio generis sine hoc quod cognoscatur intentio speciei ut praedicabilis, et species quin cognoscatur intentio individui ut praedicabilis de uno tantum.

Ad confirm. Resp. : Quod aptitudo dupliciter potest considerari, vel negative, vel positive. Negative, est sola non repugnantia ad essendum in pluribus ; et ista non cognoscitur actu comparativo, sed ipso actu absoluto abstractionis consequitur. Positive, dicit ordinem ad ea, ad quae habet aptitudinem ; et iste ordo, seu relatio formaliter non invenitur, nisi quando ipsa aptitudo concipitur cum aliqua comparatione et ordine ad suum terminum. Quare actus comparativus constituens formaliter universale non est ille, quo actu attribuitur multis, sed quo concipitur aptum ad essendum in multis, non aptitudine sumpta pro sola capacitate, seu non repugnantia, quae est aliquid absolutum, sed sumpta pro aptitudine ordinata et respiciente positive ipsa plura. Ad hoc autem non est necesse quod ipsa relatio cognoscatur quasi in actu signato, et tantquam res cognita ut quod, sed sufficit quod actu cognoscatur aliquod extremum ut comparatum ad aliud, et ad instar relativi, sic enim in ipso exercitio comparatio ipsa et relatio cognoscitur.

Ultimo potest objici, ad probandum quod abstractio non reddat naturam universalem metaphysice et fundamentaliter : Quia per illam abstractionem solum cognoscitur natura secundum id quod ei convenit

in sua essentia, remotis individuis ; ergo non fit natura universalis, sed solum ponitur in statu solitudinis, seu secundum se. Item : Natura ab intellectu non cognoscitur nisi ut abstracta ab individuis, in sententia D. Thomae ; ergo ipsa praecisio non potest dare universalitatem, quia haec convenit naturae ut cognita, et consequenter ut praecisae ; ergo prius datur praecisio, seu cognitio naturae, quam universalitas. Ac denique : Quia universalitas est relatio secundum esse, ergo solum habetur per actum, quo apprehenditur ipse ordo et relatio, actus autem abstractionis est actus absolutus, non comparans, neque ordinans unum ad aliud.

Respond. : Haec omnia probare quod universalitas pro relatione formaliter non habetur nisi per actum comparativum ; tamen fundamentum ejus, quod est unitas praecisionis et aptitudo, habetur hoc ipso quod natura cognoscitur ut praecisa per modum unius ; neque hoc supponit naturam cognitam, sed ipsamet praecisio cognitam reddit. Quod si non cognoscatur per modum unius, non loquimur in isto casu, neque in ista praecisione, quia talis cognitio non solum abstrahit ab individuis, sed etiam ab omni modo unitatis, et relinquit naturam in statu pura solitudinis et secundum se ; sed abstractio quae cognoscit naturam per modum unius, illa facit universale metaphysicum. Et fortasse non est possibile concipere naturam ita quod ex modo intelligendi nec unitatem habeat, nec pluralitatem, licet secundum se ex parte rei cognita nec una sit, nec plures, quantum est ex vi essentialium praedicatorum. Quidquid tamen sit de hoc, saltem ille actus, qui abstractivè concipit naturam per modum unius, unitatem praebet ipsi naturae ex modo cognoscendi ; et

tamen ille actus non est comparativus, sed absolutus, quia nondum respicit inferiora per modum termini ad quem comparatur, sed ut terminum a quo separatur.

QUAESTIO V.

DE ACTU UNIVERSALIS, QUID EST
PRÆDICARI DE MULTIS.

ARTICULUS I.

Quid sit in natura universali esse in multis et praedicari de multis.

Supponit haec difficultas naturam, dum praedicatur actu de multis, adhuc esse universalem, saltem metaphysice ; quia, si universalitas per praedicationem amittitur, non habet locum quaestio, qua inquirimus quid in ipso universali sit praedicari et esse in multis. Et quidem aliqui de hoc dubitaverunt, existimantes hoc ipso quod actu praedicatur universale de multis, extraneari relationem universalis a natura. Quod Scotus, quaest. ix, in Porphyro, attribuunt Cornibus, quaest. vi Univers., n. iv. Tum quia natura non praedicatur ut indifferens et indeterminata, sed ut applicata isti individuo, de quo praedicatur, et ut unum cum illo, alioquin vere non praedicaretur ; ergo non manet universalis, quia remota indifferentia tota universalitas ruit. Tum etiam quia natura non habet universalitatem nisi in suppositione simpliciter : nam quando dicitur : Homo est species, homo est universalis, ly homo supponit simpliciter, ita quod non descendit ad supposita sub formalitate speciei, et universalis ; sed quando actu praedicatur de individuis non habet suppositionem simplicem, sed personalem, verificatur enim de personis et individuis ; ergo